

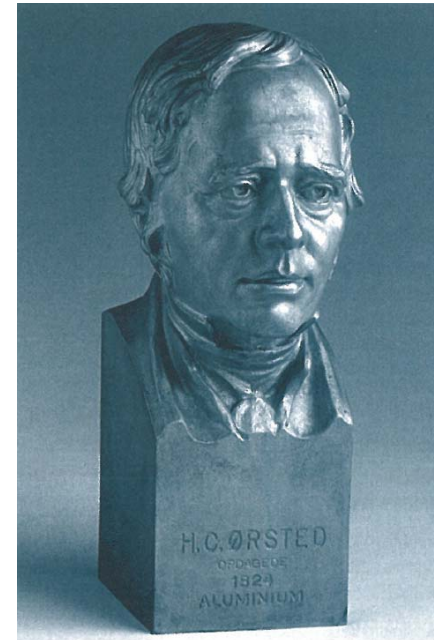
K4

Aluminium

Historia

- **1807**
  - Engelsmannen Humphrey Davy (1778-1829) insåg att metallen måste finnas men lyckades inte framställa den.
  - Han gav den dock namnet Aluminium.
- **1824**
  - Den danske vetenskapsmannen H. Christian Ørstedt (1777-1851) lyckades reducera aluminiumoxiden till metalliskt aluminium
- **1886**
  - Praktisk taget samtidigt och på olika håll lyckades amerikanen Charles Martin Hall och fransmannen Paul Heroult att på elektrolytisk väg framställa aluminium.
  - Priserna gick snabbt ned från tusentals kronor kilot till ett par kronor kilot.

Handbok för konstruktörer

- Finns på webben:
<http://handboken.sapagroup.com/SvLogin.aspx?lang=sv>
- På webben finns filmer mm.
- Inloggning krävs.
- Registrering är gratis

Förekomst / framställning

▪ Förekomst

- Aluminium är näst efter syre och kisel det vanligaste ämnet i jordskorpan.
- Hela 8% av jordskorpan består av aluminium i form av olika mineraler, i första hand silikater.

▪ Framställning

- Ur bauxit framställs aluminiumoxid, utgångsmaterialet vid metalltillverkningen.
- Av aluminiumoxiden tillverkas aluminium mha elektrolys.
- För smälteelektrolys av 1 kg metall behövs ca 47 MJ (ca 13 kWh)
- Dagens aluminiumprodukter utgör en framtida materialresurs.

4 kg bauxit ...

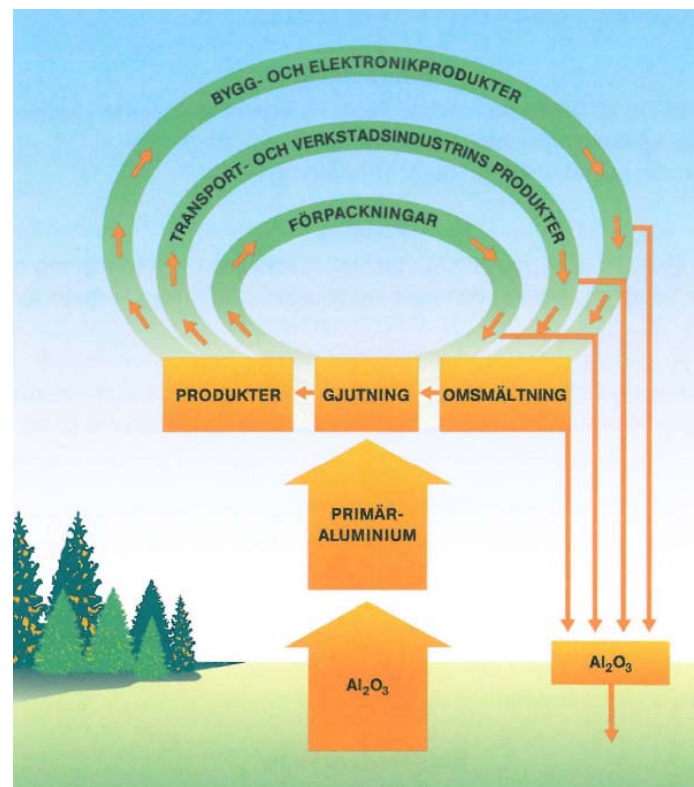
.. blir 2 kg aluminiumoxid..

... blir 1 kg primäraluminium

Återvinning

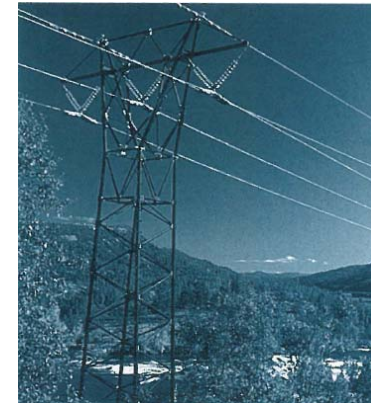
- Aluminium är lätt att återvinna.
- Vid framställningen av sekundäraluminium sparas man cirka 95% av den ursprungliga energiinsatsen.

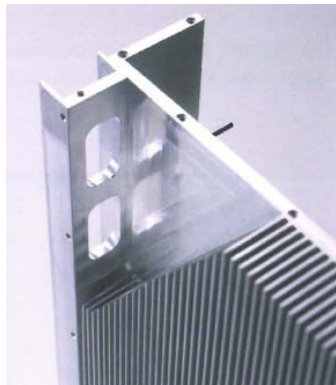
Exempel: användning

Husfasader

Kraftledningar

Kylare

Broar

I hemmet

Fordon

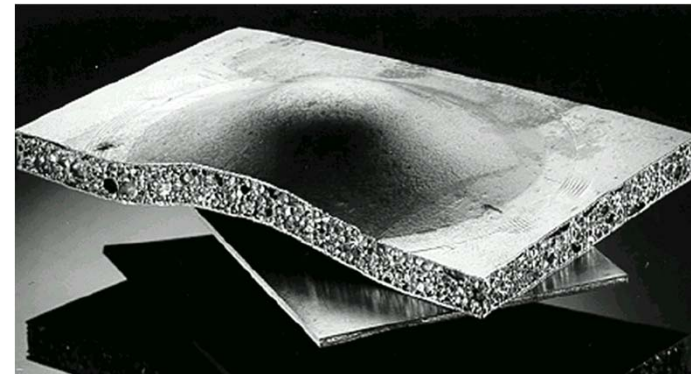

Lätta aluminiumprodukter

- Honeycomb

- Foam (skummad al)

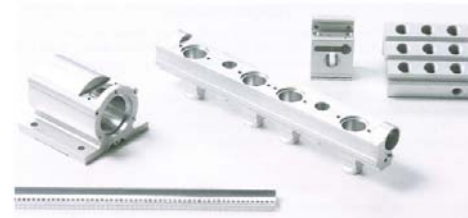
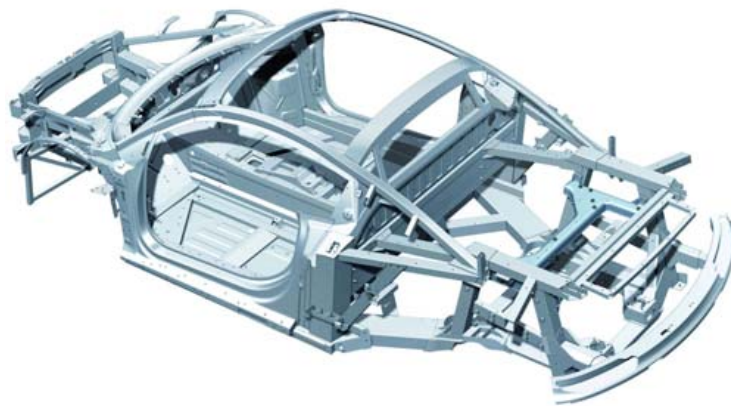
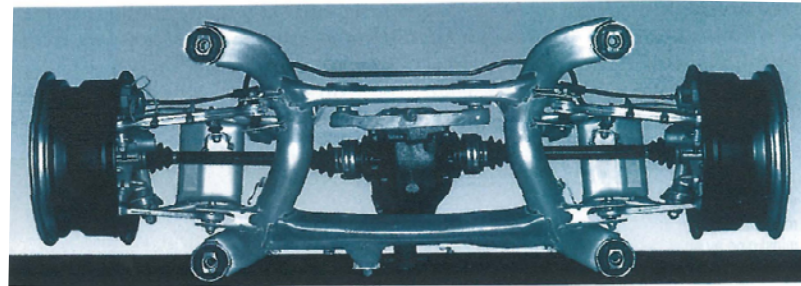

Film SAPA (15 min)

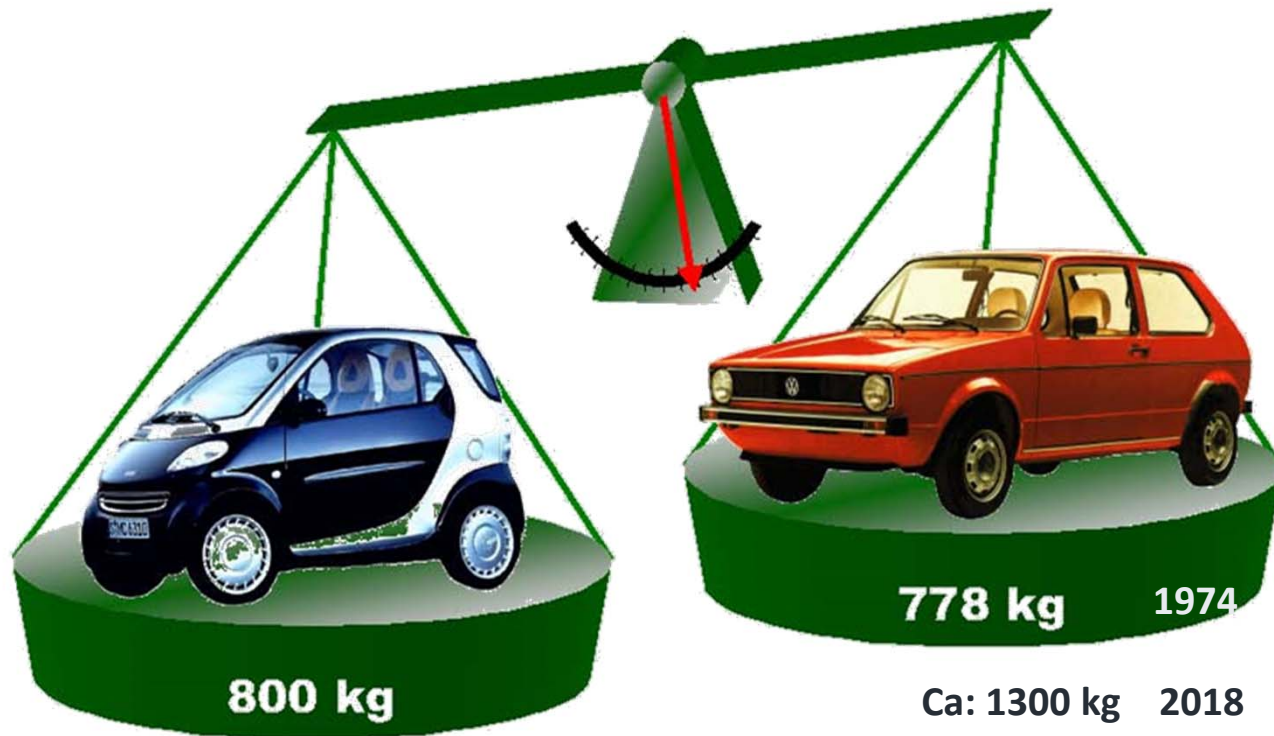

[SAPA-Nya möjligheter.mpg](#)

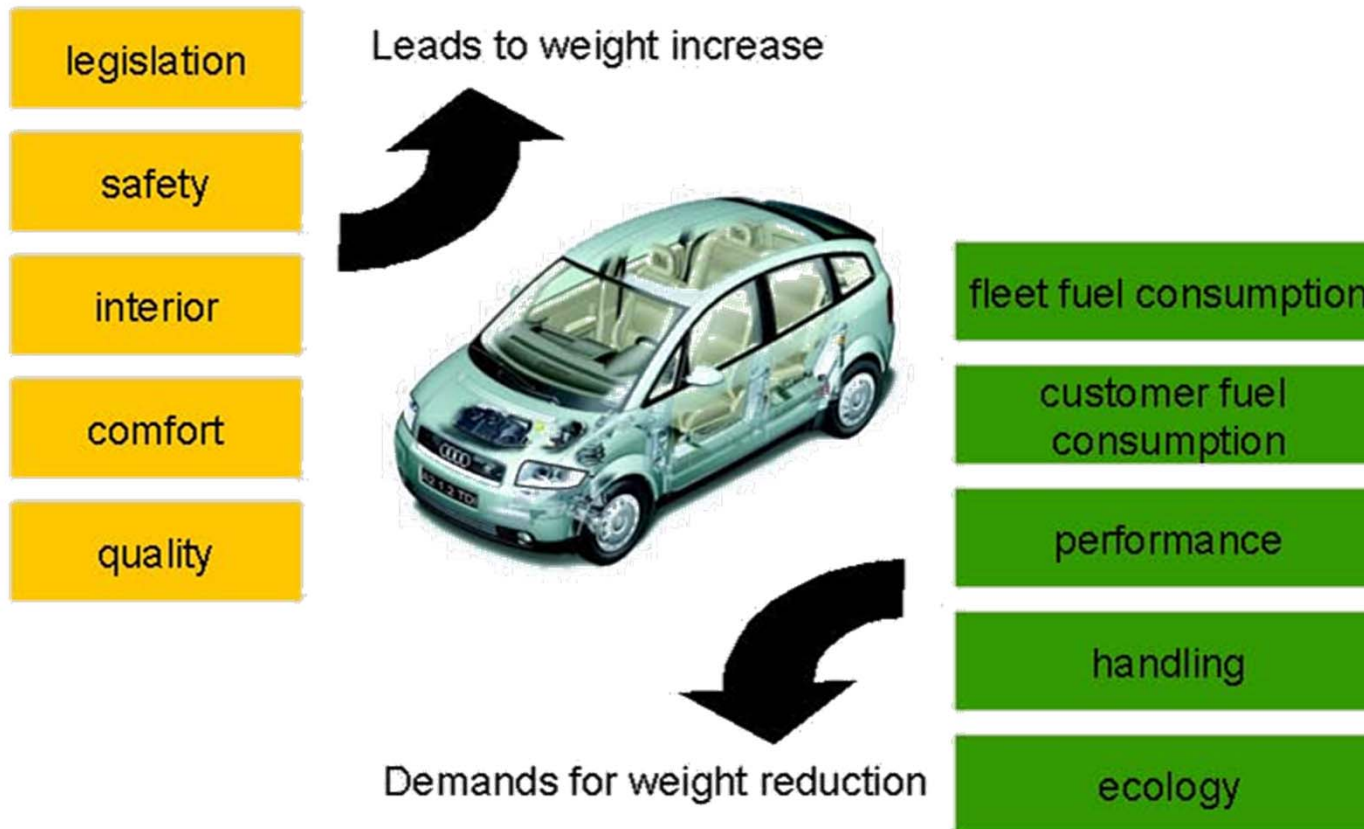
Användning av al i bilar

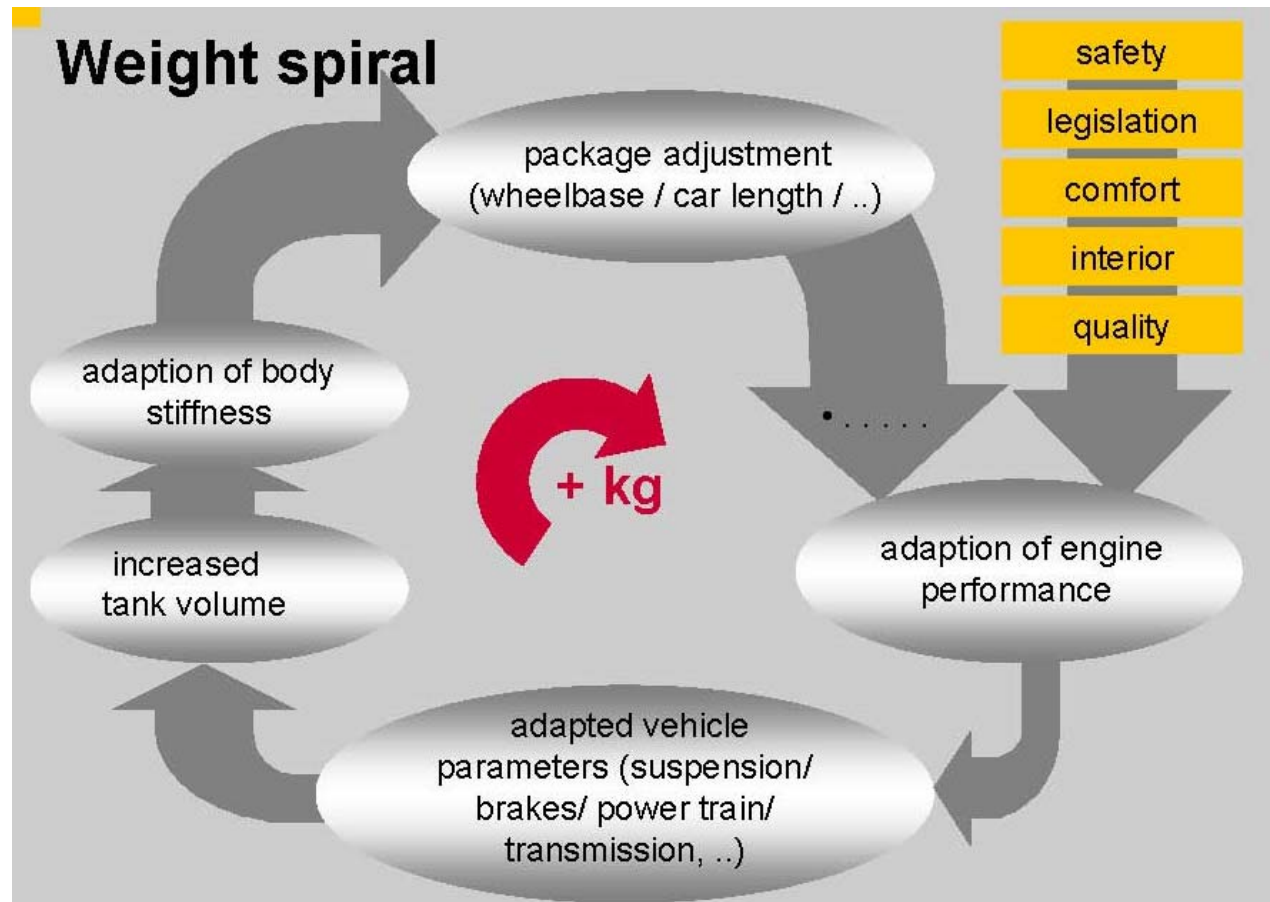
Jämförelse: Smart – VW Golf

Varför minska vikt / varför vikt ökar

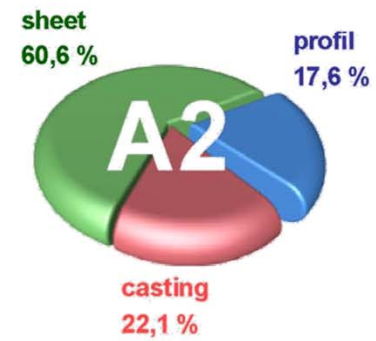

Viktspiralen

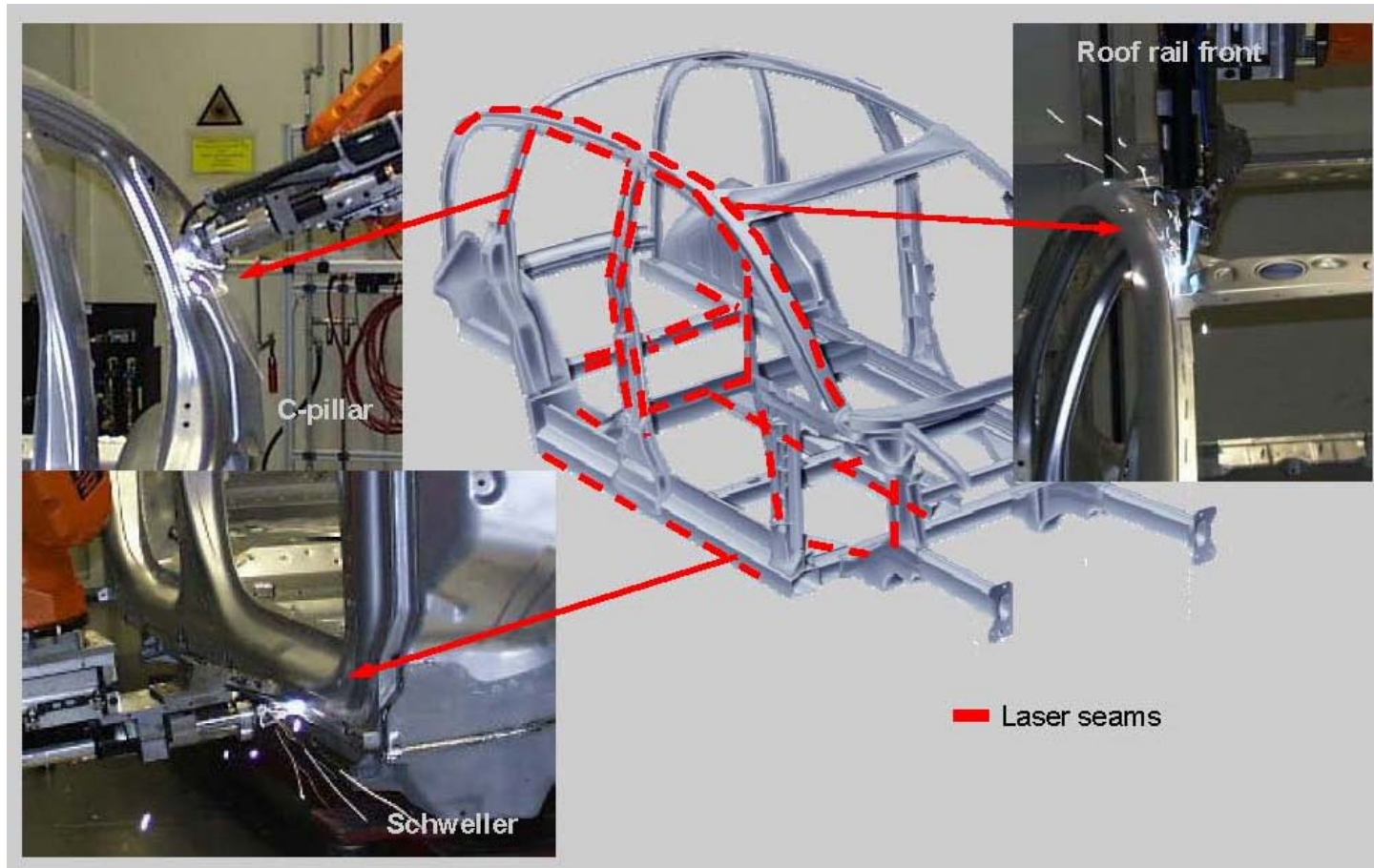

Spaceframe (Audi)

<https://www.youtube.com/watch?v=a4ljV0xuoek>

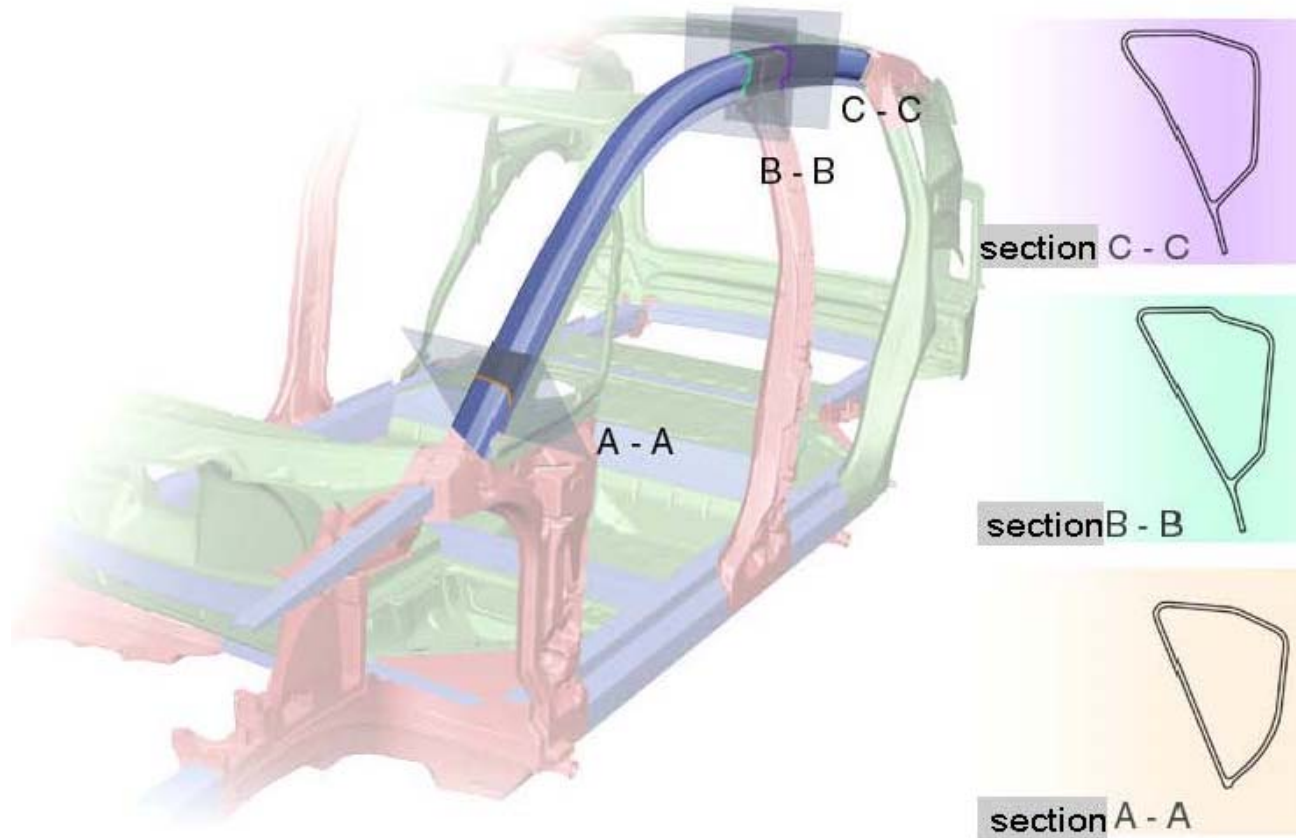

Exempel: lasersvetsning

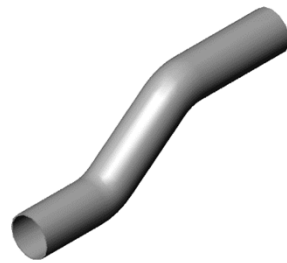

Hydroformning av främre takbalk

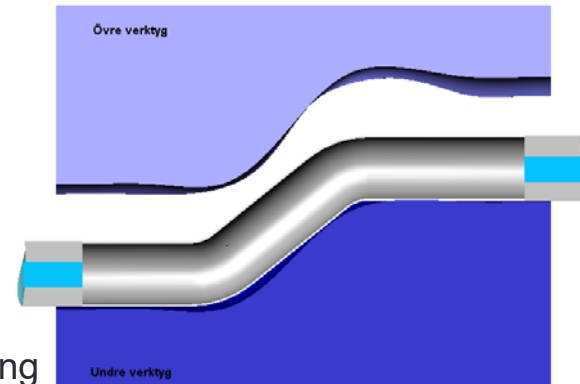

Hydroformning

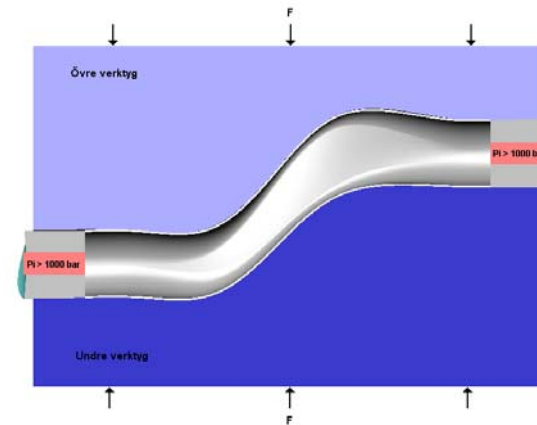
Bockat rör innan hydroformning

Bockat rör i verktyg innan hydroformning

Hydroformad detalj i verktyg

Hydroforming film (1 min)

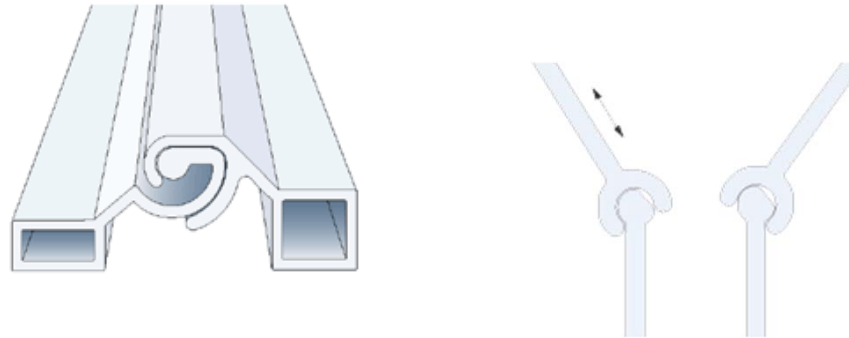
[Extra-Mina Dokument\Film\Aluminium\Hydroforming.mpg](#)

Strängpressning profiler

Smarta tillämpningar

Ledfunktion

Avancerad ledfunktion för låsning av lastbilskapell.
Tre kombinerade profiler utgör leden.

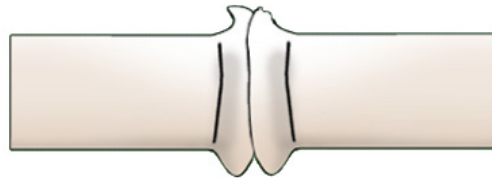
Film: Strängpressning (2 min)

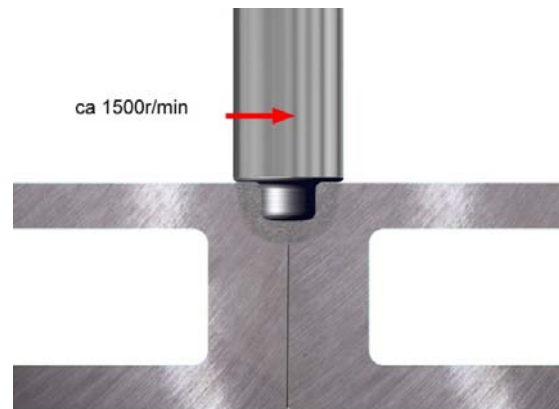
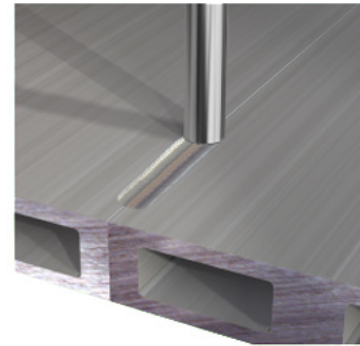
[Film\Strängpresning-29.mpg](#)

FSW: Friction Stir Welding

Friction Welding

Friction Stir Welding

Film: Friction stir welding (2:45 min)

[Friction Stir Welding167.mpg](#)

Aluminium

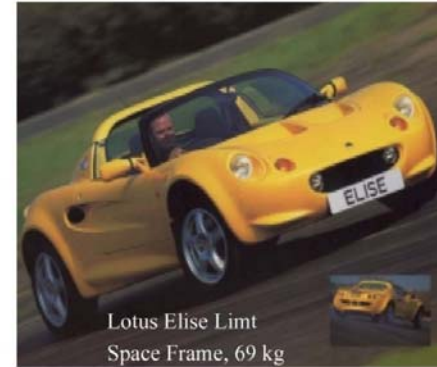

Korrosion

Kap 16

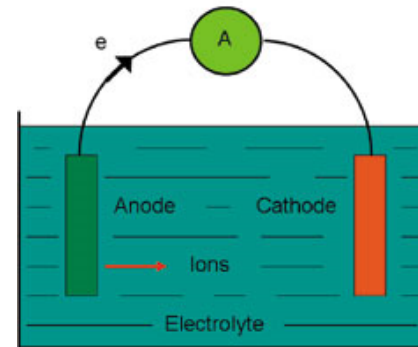
KORROSION

- Aluminium skyddas normalt mot korrosion av ett tunt oxidlager med mycket god vidhäftning.
- Vanligtvis är vikts- förlusterna obetydliga.

De vanligaste korrosionsfallen

- Galvanisk korrosion

- Gropprätning (pitting)

- Spaltkorrosion

Villkor för galvanisk korrosion:

Metallisk kontakt med en ädlare metall (ledare).

+

Samtidigt närvarande elektrolyt (vätska som innehåller fritt rörliga joner/leder ström).

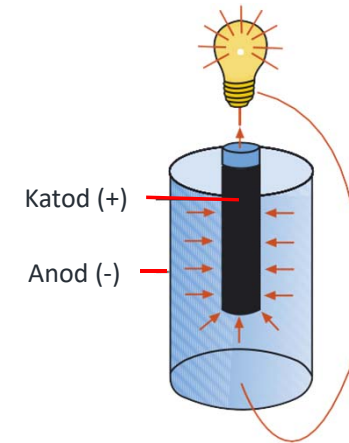
Galvanisk korrosion i detalj till aluminiumräcke efter 25 års bruk. Den fyrkantiga hålprofilen fastsatt på en bult av kolstål. Kontaktytan mellan stål och aluminium har varit fuktig under lång tid. Angreppen har förvärrats av saltning vintertid.

Elektrokemiska spänningsserien

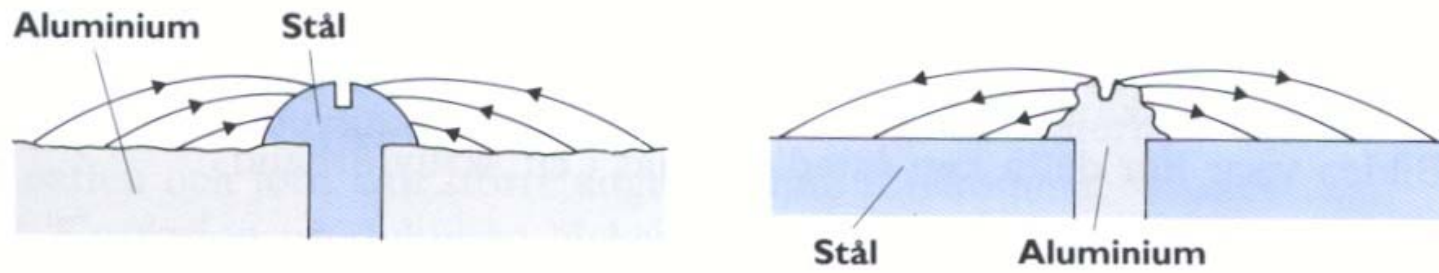
Guld
Silver
Rostfritt stål (passivt)
Koppar
Tenn
Rostfritt stål (aktivt)
Bly
Stål
Kadmium
Aluminium
Förzinkat stål
Zink
Magnesium

Ädla ämnen (katod)

Oädla ämnen (anod)

GALVANISK KORROSION

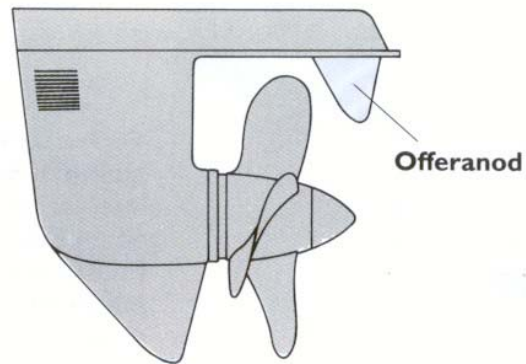
Hur undvika galvanisk korrosion ?

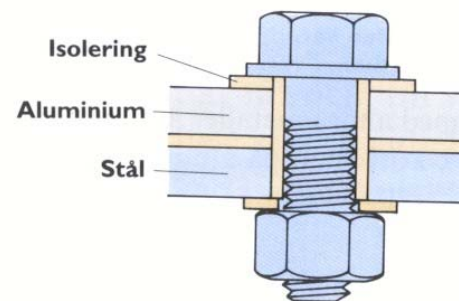
- Undvik oheliga materialkombinationer
- Undvik elektrolyter (vatten)
- Ytbehandla först och främst det ädlaste materialet

Skydd mot korrosion

- Katodiskt skydd

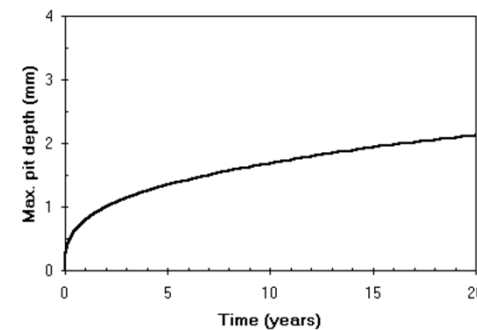
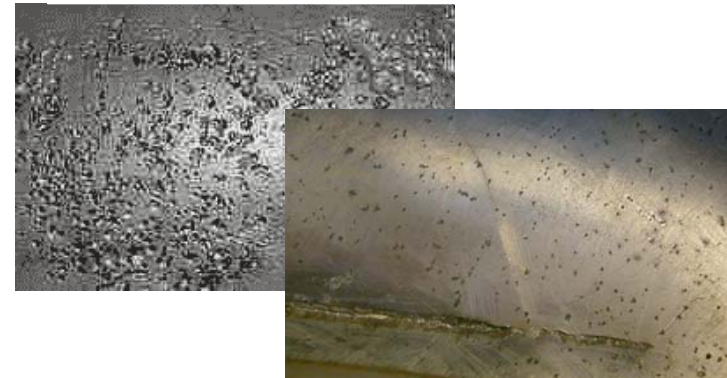
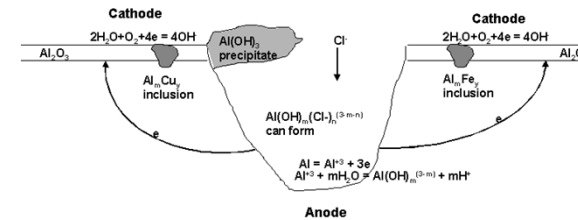
- Isolering

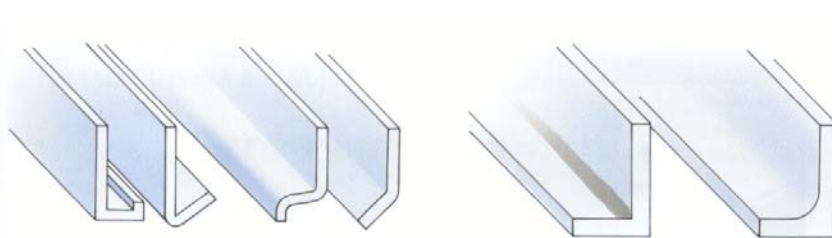

Pitting (Gropfrätning)

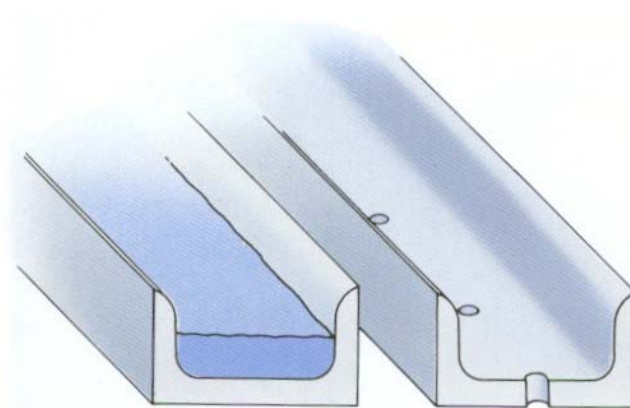
- Startar vid svaga punkter / effekter på ytan.
- Gropfrätning betyder oftast lite för konstruktionens hållfasthet.
- Gropfrätning kan reduceras eller elimineras genom rätt legeringsval eller ytbehandling.
- Korrosionshastigheten avtar oftast med tiden.

Hur undvika gropfrätning ?

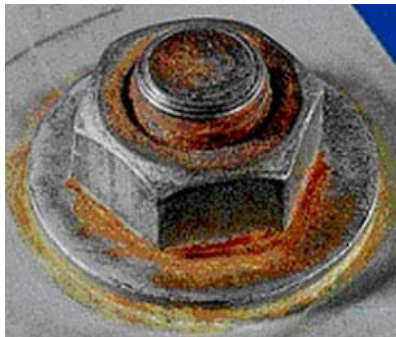
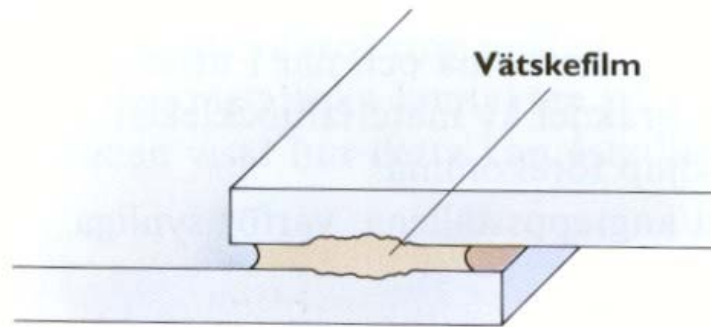
Hörn och fickor där smuts och vatten kan samlas bör undvikas.

Stillastående vattensamlingar undviks genom lämplig lutning på profilerna eller genom dräneringshål. (Min. Ø 8 mm alt. 6 x 20 mm. Annars stannar vattnet kvar av kapillärkraften.)

Ventilation av ”slutna” konstruktioner minskar risken för kondens.

Spaltkorrosion

Aluminium i atmosfären

Bilden visar en obehandlad provbit efter 20 år på Bohus-Malmön. UV-strålar, svavelsyra och salpetersyra i kombination med klorider har inte satt några djupare spår. Mätningar av ej ytbehandlat aluminium (legering 6063) efter 22 år i havsatmosfär visar att förekommande angrepp är så små att de ej påverkar hållfastheten (max. angreppsdjup ca 0,15 mm).

VIKTFÖRLUSTER EFTER ÅTTA ÅR

Bohus Malmön
Havsatmosfär

Aluminium	7 g/m ²
Koppar	57 g/m ²
Zink	133 g/m ²
Kolstål	933 g/m ²

Stockholm
Stadsatmosfär

Aluminium	2 g/m ²
Koppar	31 g/m ²
Zink	61 g/m ²
Kolstål	676 g/m ²

Aluminium

Ytbehandling
Kap 15

Egenskaper som kan förändras

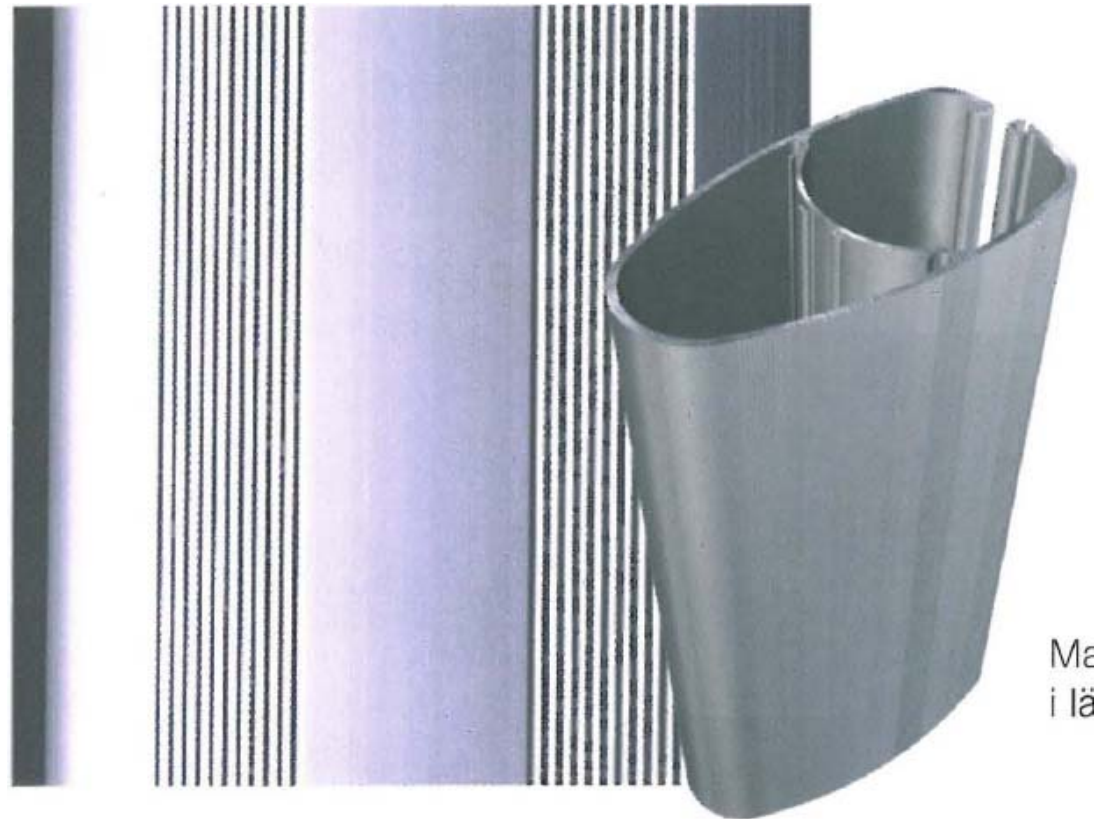
- YTSTRUKTUR
- FÄRG
- KORROSIONSMOTSTÅND
- HÅRDHET
- SLITSTYRKA
- REFLEXIONSFÖRMÅGA
- ELEKTRISK ISOLERINGSFÖRMÅGA

Ytbehandlingsmetoder

- Mekanisk ytbehandling
- Rengöring, betning, glänsning
- Kemisk ytomvandling
- Anodisering
- Lackning
- Övrig organisk ytbehandling

Profildesign

Mekanisk ytbehandling

- Slipning

Slipade ytor. A: "mycket fin". B: "medium". C: "grov".

- Trumling

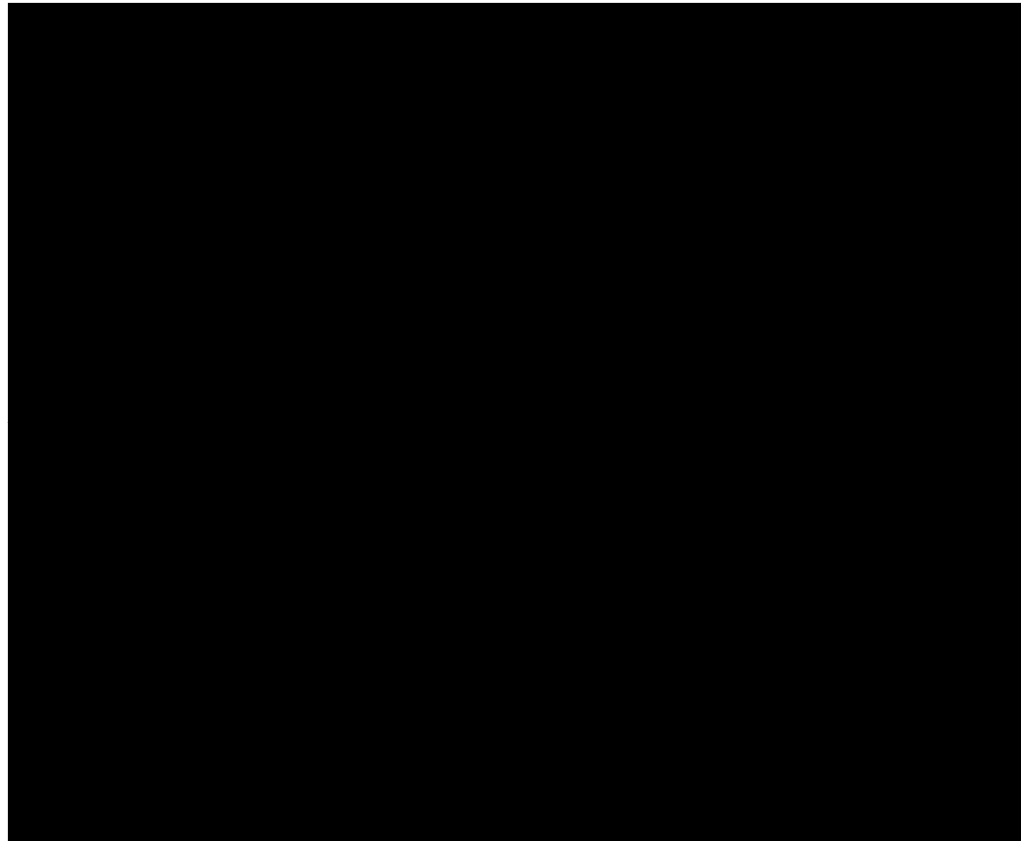
Flasköppnare. Gradtrumling, kortlängds-anodisering, screentryck.

Gradtrumling.

Trumling (0:35)

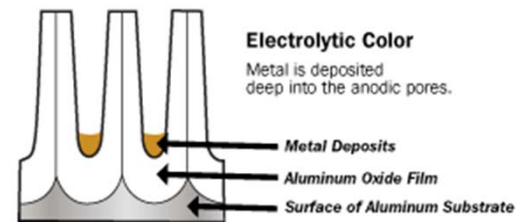
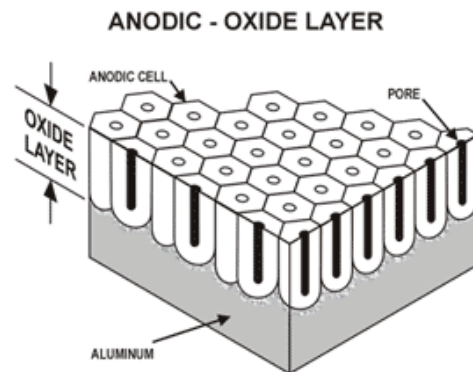
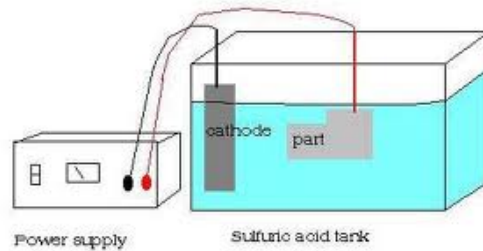

Anodising

Anodisering

- Elektrokemisk metod för att förtjocka det skyddande oxidskiktet på aluminium

Anodiseringsprocessen

Anodiseringens fördelar

- Anodisering är en av de vanligaste ytbehandlingsmetoderna
- Används bland annat för att skapa:
  - bibehållet nytteende.
  - korrosionsbeständighet.
  - en smutsavvisande yta som motsvarar höga krav på hygien.
  - en dekorativ yta med beständig färg och glans.
  - en beröringsvänlig yta.
  - en funktionsyta; en glidyta eller en nötningsbeständig yta för t.ex. maskindelar.
  - en yta med elektriskt isolerande beläggning.
  - ett underlag för applicering av lim eller tryckfärg.

(Anodisering kallades tidigare för eloxering)

Val av anodisering

Glansanodisering	Hög glans, högt reflexionsvärde.	När kraven på ytan är höga
Färganodisering Infärgning	Stort urval av kulörer, vissa med mycket god ljusbeständighet.	Främst inomhus, vissa utomhus.
Hx	Begränsat färgurval - champagne till svart. Mycket god ljusbeständighet.	Främst utomhus.

Rekommenderade skiktjocklekar

Skiktjocklek	Användning
25 µm	Ytan är utsatt för stora påkänningar i form av korrosion eller nötning.
20 µm	Hård eller normal påkänning utomhus (t.ex transport- och byggnadsindustri). Hård påkänning genom kemisk påverkan inomhus, t.ex. livsmedelsindustri.
15 µm	Hård nötning inomhus samt utomhus i torr och ren atmosfär.
10 µm	Normal påkänning inomhus
5 µm	Inomhus, ingen påkänning.
3-5 µm	Skyddsanodisering före bearbetning, kort betningstid.

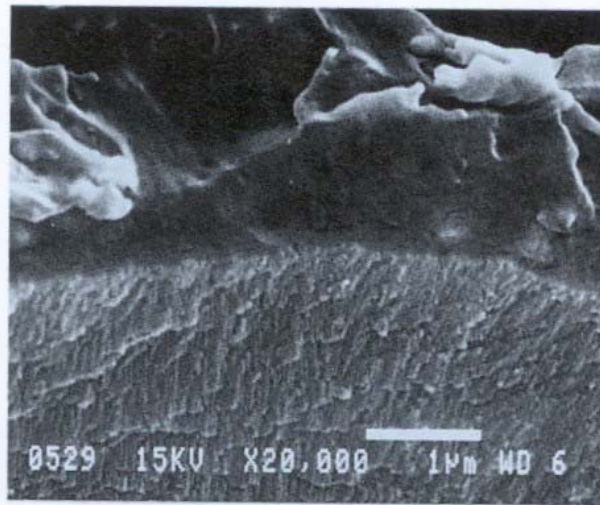
Pulverlackering

- Statisk elektricitet används för att få färgpulvret att dras till ytan
- Kan användas på metaller
- Inga lösningsmedel behövs
- Tjocka färglager kan byggas
- Efterbehandling i ugn för att smälta/binda pulvret

Elektroforetisk infärgning (HM-vit)

- En anodiserad, otätad profil doppas i ett bad, där lacken appliceras med hjälp av likström (elektroforetisk deponering)
- Därefter härddas lacken (en akrylbaserad melamin) i ugn vid ca 180°C. Färgen polymeriserar.
- Ytskiktets totala tjocklek är ca 30 µm.

HM-vits ytskikt i cirka 20.000 ggr förstoring. 1/3 utgörs av anodiseringsskiktet, 2/3 av lackskiktet. Bilden är tagen med svepelektronmikroskop (SEM).

Ledfunktion. Här innebär HM-vit en stor fördel eftersom färgskiktet är jämnt fördelat över ytan och färgen inte bygger extra vid kanter.

Fördelar med HM-vit

- En vit UV-tålig kulör
- Mycket god glans- och kemikaliebeständighet
- Mycket god korrosionshärdighet
- Mycket god vidhäftning
- Tät och smutsavvisande yta
- Hårdhet, trycktålighet och nötnings-beständighet likvärdig med pulverlack
- Konstant skiktjocklek
- Bygger ej extra vid kanter

Exempel: elektroforetisk infärgning

Bild 1 och 2. HM-vit i praktiken. Bild 3. Infärgade profiler på väg upp ur processbadet.

Aluminium

Legeringar

Kap 5

Aluminiumlegeringar

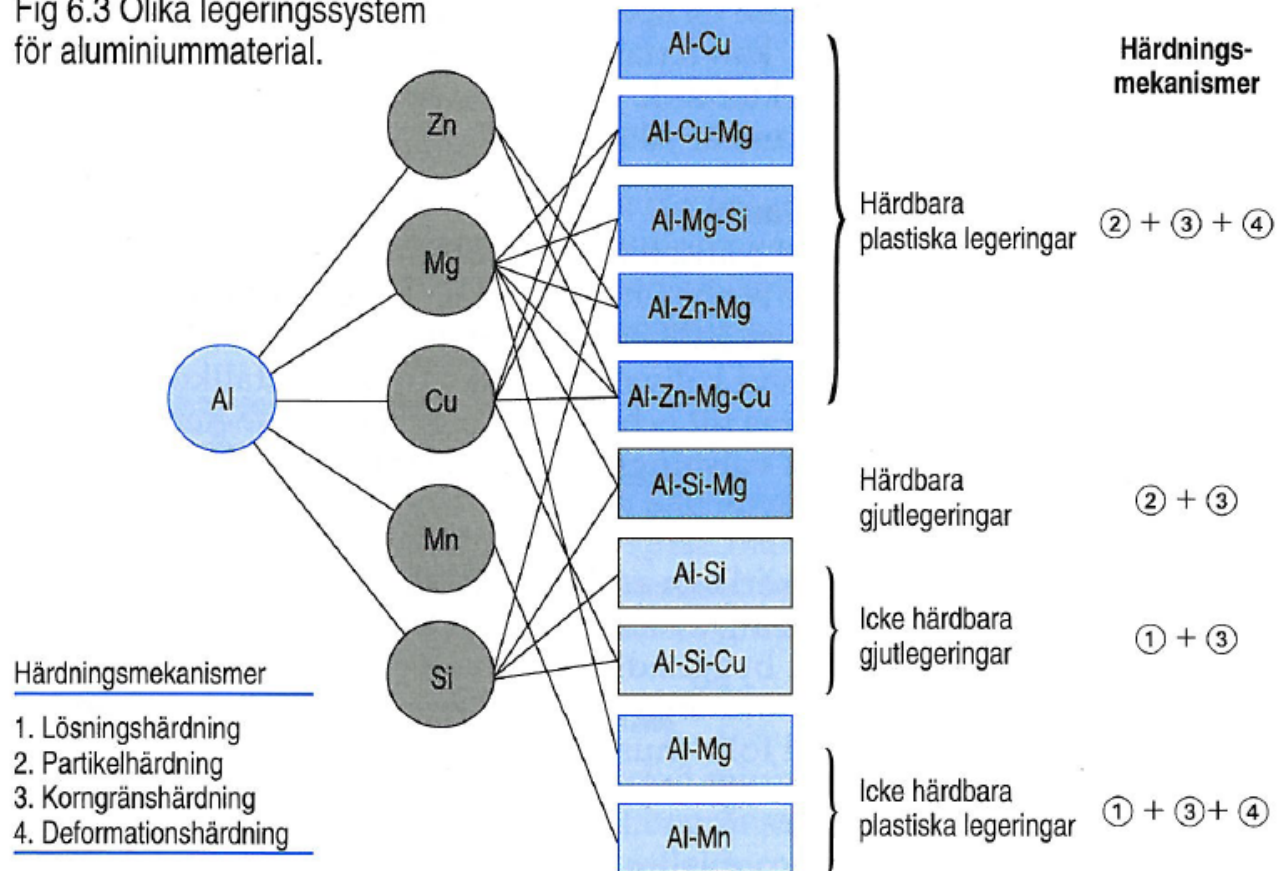
- Aluminium levereras som olika legeringar och i olika tillstånd.
- De viktigaste legeringselementen är:
  - kisel (Si)
  - magnesium (Mg)
  - mangan (Mn)
  - koppar (Cu)
  - zink (Zn)

Beteckningar och klassificering

- **Det europeiska klassificeringssystemet för aluminiumlegeringar EN (Europe Norm)**
  - EN AW, delar in legeringarna i 8 huvudgrupper. (AW=Aluminium Wrought alloys)
    - Exempel: **EN AW-5052-H24** (Norm **Wrought alloy** - Legering - **Tillstånd**)
  - EN AC, Klassificeringssystemet för gjutlegeringar .(AC=Aluminium Cast alloys)
    - Exempel: **EN AC- 42000** (Norm **Cast alloy** - Legering)
- **Beskrivande beteckning (ISO)**
  - Exempel: AlMg2,5-**H24** (Innehåll - **Tillstånd**)

Legeringssystem för aluminiummaterial

Fig 6.3 Olika legeringssystem för aluminiummaterial.

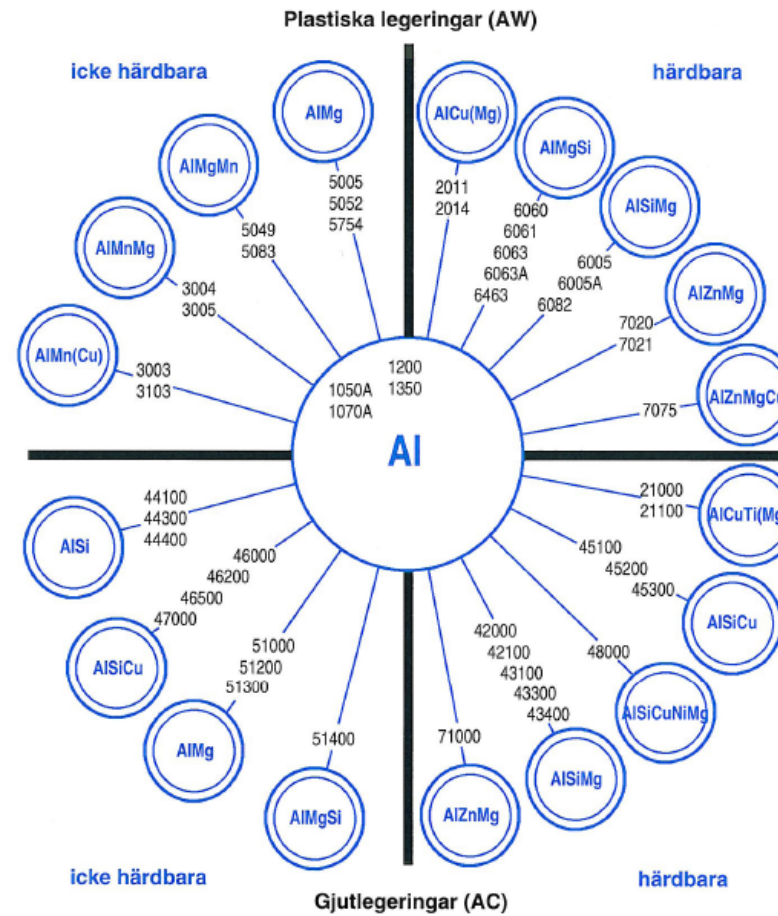

Legeringsfamiljer

Tabell 6.3 Huvudlegeringsämnen för aluminiumlegeringar

1xxx(x)	Olegerat (renaluminium)
2xxx(x)	Koppar
3xxx(x)	Mangan
4xxx(x)	Kisel
5xxx(x)	Magnesium
6xxx(x)	Kisel + Magnesium
7xxx(x)	Zink
8xxx(x)	Övrigt

1000-serien - olegerat aluminium

- **EN AW-1xxx (Al)**
  - Aluminium som kommer direkt från elektrolysen innehåller alltid en del andra element, mest järn och kisel. När legeringen är innehåller minst 99,00% aluminium, brukas ofta beteckningen renaluminium.
- **Egenskaper**
  - Låg styrka
  - Mycket god formbarhet
  - Mycket god ledningsförmåga
  - Goda korrosionsegenskaper.
- **Exempel på användningsområden:**
  - Förpackningar
  - Kastruller
  - Elektriska kablar.

2000-serien - Cu-legeringar

EN AW-2xxx (AlCuMgSi)

▪ Egenskaper

- Legering med CU ger mycket hög styrka
- Relativt dåliga svets- och korrosionsegenskaper.

▪ Typiska användningsområden

- Flygplan
- Maskindelar
- Bultar
- Nitar

3000-serien - Mn-legeringar

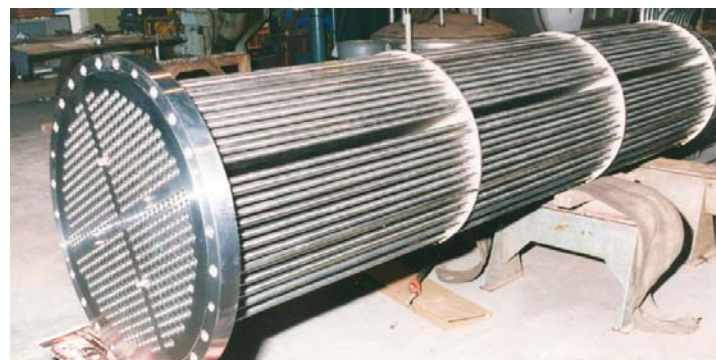
EN AW-3xxx (AlMn)

▪ Egenskaper

- Mangan bidrar till styrka
- God formbarhet
- God korrosionsegenskaper.

▪ Användningsområden

- Används ofta då materialet skall djupdragas (burkar, rör, kastruller,
- Värmeväxlare.

4000-serien - Si-legeringar

SS-EN AW-4xxx (AlSi)

- Dessa legeringar används inte särskilt mycket.
- Några exempel är dock varmsmidda komponenter och svetstråd.

5000-serien - Mg-legeringar

EN AW-5xxx (AlMg)

▪ Egenskaper

- Tillsats av magnesium bidrar till att öka styrkan i materialet.
- Korrosionsmotståndet är bra. Legeringar med mer än 3% magnesium betecknas ibland som sjövattenbeständigt aluminium.

▪ Användningsområden

- 5000-serien är en typisk plåtlegering
- Bygg
- Skeppsbyggnad.

6000-serien - Mg-Si-legeringar

EN AW-6xxx (AlMgSi)

- **Egenskaper**
  - Vid tillsats av både magnesium och kisel får vi en härdbar legering som är mycket lämpligt för extrudering.
  - Styrkan kan också bli relativt hög.
- **Användningsområden**
  - 6000-serien är den legering som används mest för aluminiumprofiler och användningsområdena är många
  - Legeringena lämpar sig bra för anodisering och används ofta till dekorativa föremål.

7000-serien - Zn-legeringar

EN AW-1xxx (AlZnMg)

▪ Egenskaper

- Mycket höghållfasta legeringar. Vid tillsats av zink och mangan uppnår man inte bara styrka men också goda korrosions- och svetsegenskaper.

▪ Användningsområden

- Svetsade konstruktioner som är utsatta för stora mekaniska påfrestningar.
- Stötfångare till bilar.

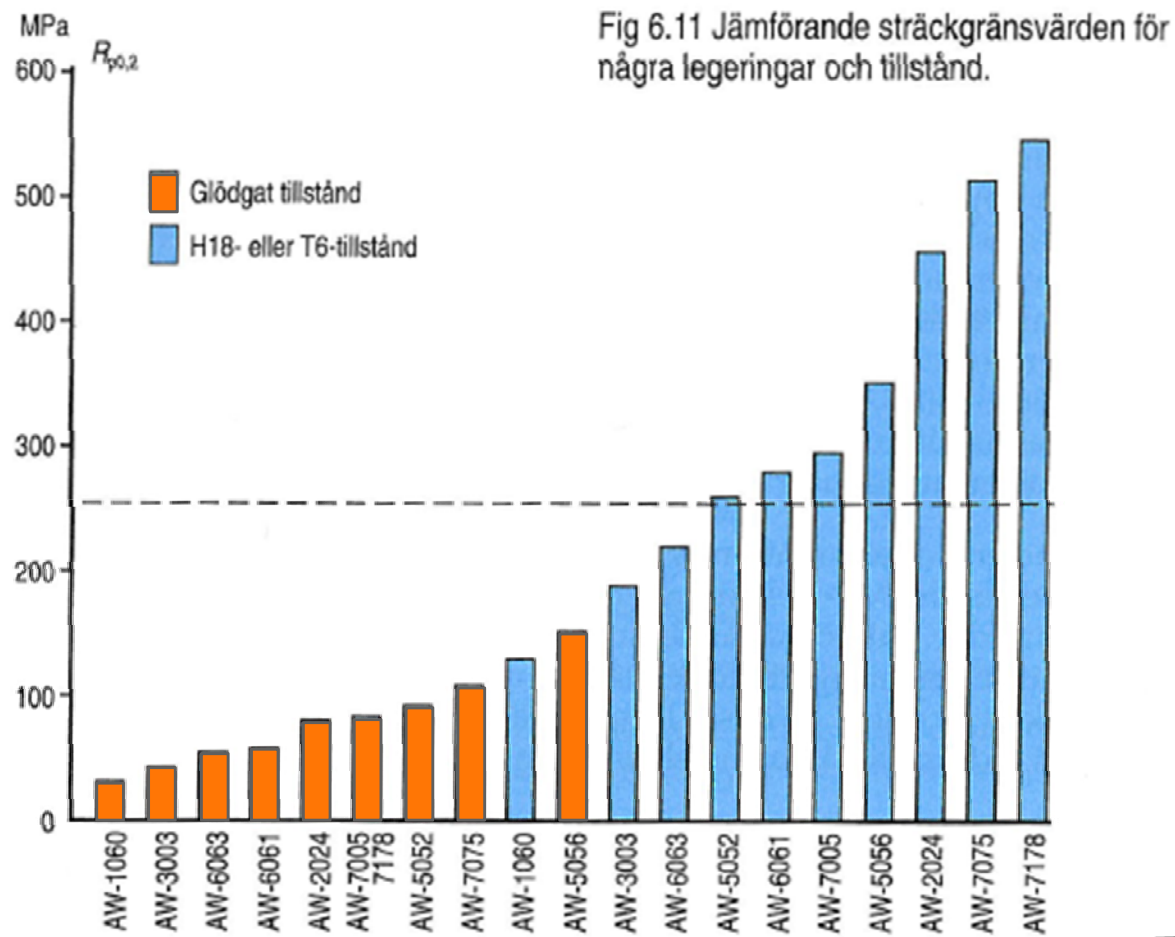
8000-serien - speciella legeringar

EN AW-8xxx

- Detta är övriga legeringar, till exempel legeringar som används i forskningsammanhang.

Sträckgränsvärden

Kallvalsning

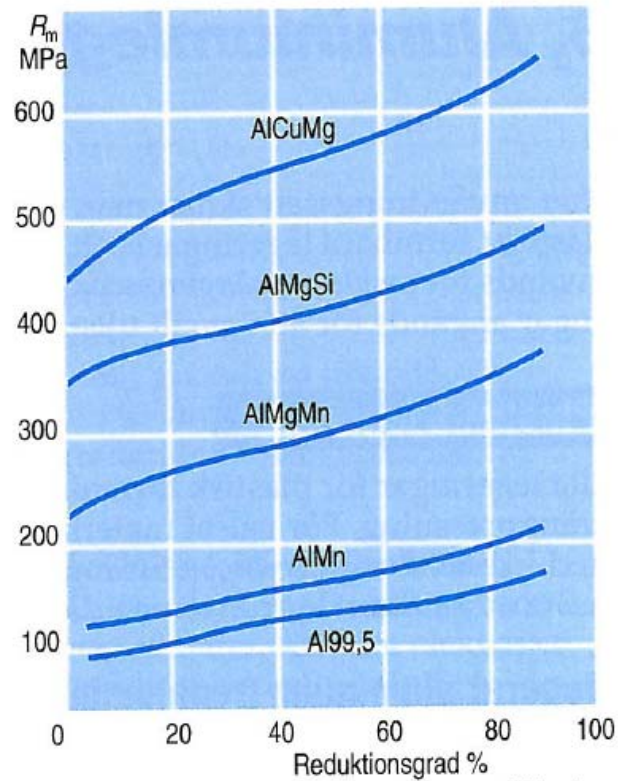

Fig 5.57 Påverkan på brottgränsen vid kallvalsning för några aluminiumlegeringar.

Åldring

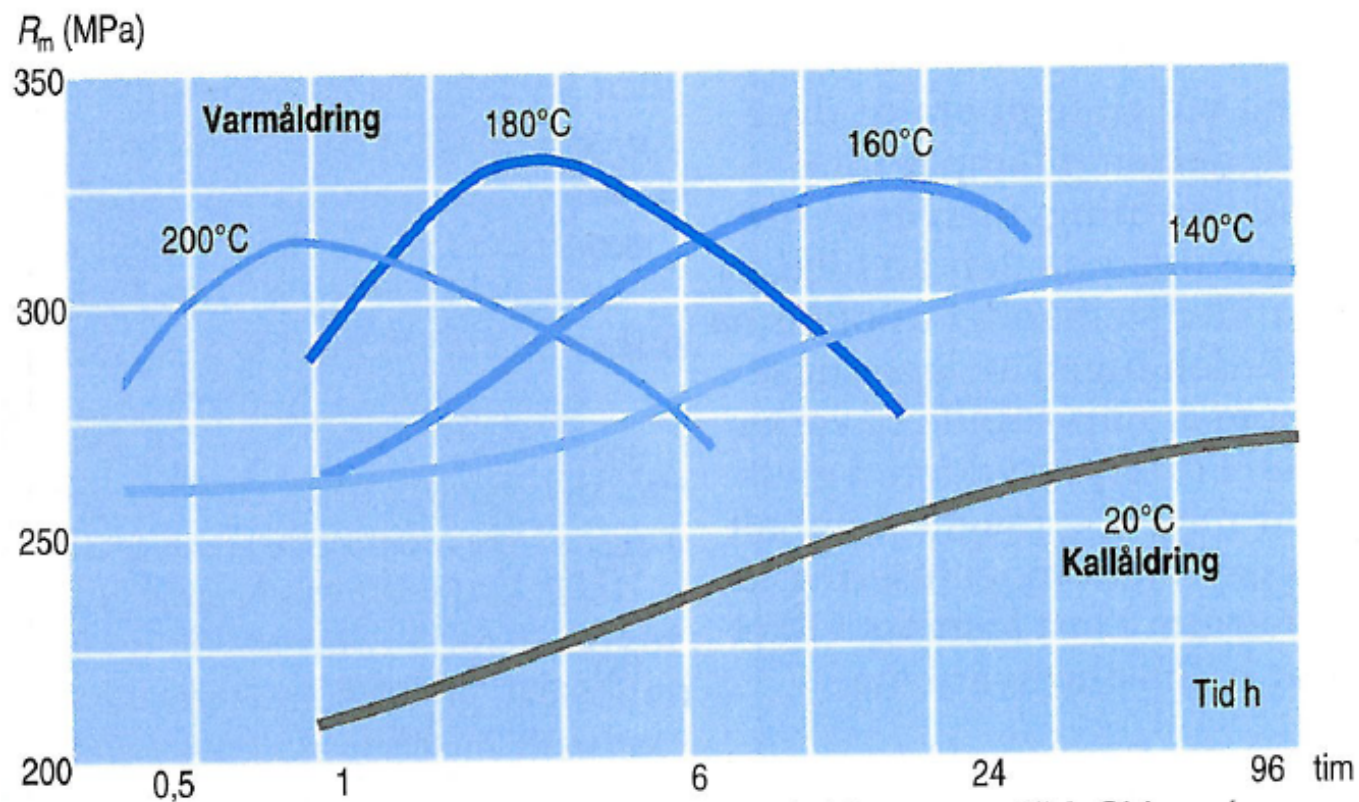

Fig 5.50 Inverkan av temperatur och tid vid åldring av en AlMgSi-legering.

Mg-haltens inverkan

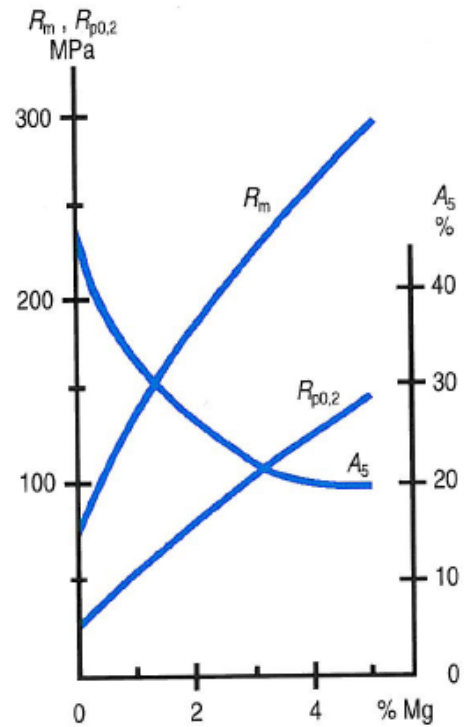

Fig 6.9 Magnesiumhaltens inverkan på hållfastheten för en aluminiumlegering i mjukglödgat tillstånd.